

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ: ΜΙΑ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΘΕΩΡΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ COASE

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη σύγχρονη εποχή, τα προσωπικά δεδομένα αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη νομική και οικονομική σημασία και αξία. Η νομική προσέγγιση και η δικαιοική ανάλυση των προσωπικών δεδομένων και των οικείων νομοθετικών κειμένων και διατάξεων είναι –ιδίως τα τελευταία έτη– ιδιαίτερα έντονη, συχνή και επίκαιρη. Η ενασχόληση και η τριβή της επιστήμης του δικαίου σε θεωρητικό και πρακτικό (νομολογιακό) επίπεδο με ζητήματα προστασίας δεδομένων αυξάνεται διαρκώς. Δεν συμβαίνει, όμως, το ίδιο και με την οικονομική ανάλυση του κλάδου των προσωπικών δεδομένων. Στην παρούσα μελέτη καταβάλλεται προσπάθεια ανάδειξης της δυνατότητας εφαρμογής ενός εκ των θεμελίων λίθων της οικονομικής ανάλυσης και ειδικότερα του Θεωρήματος του Coase στο πεδίο της επεξεργασίας και προστασίας προσωπικών δεδομένων, προκειμένου να καταστεί αντιληπτό και να αποδειχθεί περαιτέρω ότι εν γένει το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων είναι δεκτικό θεώρησης και προσέγγισης με τα εργαλεία της οικονομικής ανάλυσης.

Γιάννης Τσιλίκας

Δικηγόρος, ΜΔΕ Θεωρία
Δικαίου και Διεπιστημονικές
Νομικές Σπουδές,
ΜΔΕ Δίκαιο και
Πληροφορική, ΜΔΕ Δίκαιο
και Οικονομικά

ABSTRACT

Nowadays, personal data are becoming increasingly important and valuable in legal and economic terms. The legal approach and analysis of personal data and the relevant legal texts and provisions is –especially in recent years– particularly intense, frequent and topical. The

preoccupation and friction of legal science at a theoretical and practical (jurisprudential) level with data protection issues is constantly increasing. However, the same is not the case with the economic analysis of the personal data and privacy sector. In this paper, an effort is made to demonstrate the applicability of one of the cornerstones of economic analysis and in particular Coase's Theorem in the field of processing and protection of personal data in order to further demonstrate that the right to personal data in general is amenable to consideration and approach with the tools of economic analysis.

I. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα τελευταία έτη και ιδίως μετά την έκδοση και δημοσίευση του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (εφεξής: ΓΚΠΔ) στις 27.04.2016 και τη θέση του σε ισχύ και εφαρμογή στις 25.05.2018 σημειώνεται μια έκρηξη του ενδιαφέροντος νομικών και μη για το πεδίο της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή όπως έχει επικρατήσει να αποκαλούνται στην πράξη των προσωπικών δεδομένων¹. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων έχει προσελκύσει με τρόπο έντονα αισθητό και σε ασυνήθιστο βαθμό την προσοχή του επιχειρηματικού και νομικού κόσμου και εν γένει των ατόμων. Επί σκοπώ διαμόρφωσης και επίτευξης ενός επαρκούς, ουσιαστικού και αποτελεσματικού επιπέδου διασφάλισης των προσωπικών δεδομένων, αυτά προστατεύονται πολλαπλώς και ποικιλοτρόπως τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό (ενωσιακό και διεθνές) επίπεδο.

Σε εγχώριο επίπεδο, η προστασία τους κατοχυρώνεται ρητά, πανηγυρικά και αυτοτελώς με ειδική και ξεχωριστή διάταξη στον Θεμελιώδη Νόμο του κράτους και πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 9Α του Συντάγματος, το οποίο εισήχθη και προσετέθη με την αναθεώρηση του 2001². Σε υπερεθνικό επίπεδο, το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων κατοχυρώνεται αυτόνομα και σαφώς στο άρθρο 8 του ΧΘΔΕΕ καθώς επίσης και στο άρθρο 216 της ΣΛΕΕ. Παράλληλα, προστασία παρέχεται και διασφαλίζεται και μέσω του κορυφαίου διεθνούς κειμένου προστασίας

¹ Ο όρος «προσωπικά δεδομένα», που επέλεξε να χρησιμοποιήσει ο αναθεωρητικός συνταγματικός νομοθέτης, και ο όρος «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα», που χρησιμοποιείται στον ΓΚΠΔ, θεωρούνται ισοδύναμοι και χρησιμοποιούνται εναλλακτικά στην πράξη απροβλημάτιστα, με τον πρώτο να έχει μάλλον επικρατήσει λόγω της συντομίας του και της γενικότερης ευκολίας στη χρήση του. Βλ. σχετικά Ε. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, *Προσωπικά Δεδομένα*, 2016, σελ. 43, υποσημ. 44· Contra Ε. Παπακωνσταντίνου, *Νομικά Θέματα Πληροφορικής, Προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Έννομη Προστασία Λογισμικού, Ηλεκτρονικό Εμπόριο*, 2006, σελ. 29, υποσημ. 64, ο οποίος χαρακτηρίζει τη σύγχυση των δύο όρων ατυχέστατη και τάσσεται υπέρ της διαφοροποίησής τους και της χρήσης του ορθού όρου δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

² Για τη συνταγματική κατοχύρωση και προστασία των προσωπικών δεδομένων βλ. Λ. Μήτρου, «Προστασία προσωπικών δεδομένων: ένα νέο δικαίωμα;», σε: Δ. Τσάτσος/Ε. Βενιζέλος/Ξ. Κοντιάδης (επιμ.), *Το Νέο Σύνταγμα*, 2001, σελ. 83-103· Idem, «Άρθρο 9Α», σε: Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης (επιμ.), *Σύνταγμα, Κατ' άρθρο Ερμηνεία*, 2017, σελ. 214-233· Γ. Λαζαράκο, «Ο ιδιωτικός βίος, η προστασία προσωπικών δεδομένων και το απόρρητο της επικοινωνίας», σε: Σ. Βλαχόπουλος (επιμ.), *Θεμελιώδη Δικαιώματα*, 2016, σελ. 225-261· Β. Χρήστου, *Το δικαίωμα στην προστασία από την επεξεργασία δεδομένων*, 2017· Α. Ηλιάδου, «Η συνταγματική κατοχύρωση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», σε: Λ. Κοτσαλής (επιμ.), *Προσωπικά Δεδομένα, Ανάλυση – Σχόλια – Εφαρμογή*, 2016, σελ. 23-41· Β. Σωτηρόπουλο, *Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων*, 2006.

των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή της ΕΣΔΑ³, όχι διακριτά και αυτόνομα, όπως συμβαίνει στο ελληνικό Σύνταγμα, στον ΧΘΔΔΕ και στη ΣΛΕΕ, αλλά μέσω του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, το οποίο κατοχυρώνει μεταξύ άλλων και το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής⁴. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου έχει εξετάσει πολυάριθμες περιπτώσεις επέμβασης στην ιδιωτική ζωή από τη σκοπιά της προστασίας προσωπικών δεδομένων⁵.

Παράλληλα, ιδιαίτερη άνθιση και καλλιέργεια γνωρίζει η Οικονομική Ανάλυση του Δικαίου (εφεξής: ΟΑΔ), η οποία μολονότι ως ρεύμα πρωτοεμφανίστηκε, γεννήθηκε και αναπτύχθηκε στις ΗΠΑ⁶, κατόρθωσε να υπερβεί και μάλιστα ταχέως τα γεωγραφικά όρια και σύνορα της Αμερικής και να εξαπλωθεί στον ευρωπαϊκό χώρο. Ακροθιγώς, η ΟΑΔ ερείδεται επί τεσσάρων θεμελιωδών αρχών της οικονομικής επιστήμης και ειδικότερα επί του νόμου της ζήτησης, του κόστους ευκαιρίας, της τάσης των πόρων να έλκονται και να κατευθύνονται προς τις πολυτιμότερες χρήσεις τους και της ισορροπίας⁷. Βάση της συνιστά η εμπειρικά διαπιστώσιμη και επαληθευμένη υπόθεση ότι τα άτομα που συμμετέχουν στο νομικό σύστημα και εμπλέκονται σε νομικές διαδικασίες και θεσμούς –όπως επί παραδείγματι οι εγκληματίες, τα συμβαλλόμενα μέρη, οι οδηγοί αυτοκινήτων κ.λπ.– συμπεριφέρονται ορθολογικά και επιδιώκουν ως ευφείς και όχι ως πάνσοφοι ή παντογνώστες τη μεγιστοποίηση της χρησιμότητάς τους και ενεργώντας όπως οι συνθησιμένοι καταναλωτές κάνουν οικονομία, αγοράζοντας μικρότερη ποσότητα ενός αγαθού όταν η τιμή αυξάνεται και μεγαλύτερη ποσότητα όταν η τιμή μειώνεται, οι έννοιες, δε, του αγαθού και της τιμής στην ΟΑΔ είναι συχνά αντισυμβατικές⁸.

Τα προσωπικά δεδομένα συνιστούν συνάμα έννομο και οικονομικό αγαθό και ως εκ τούτου είναι δεκτικά οικονομικής θεώρησης και προσέγγισης. Αποτελεί πλέον κοινό τόπο ότι η επεξεργασία τους αποτελεί βασικό μηχανισμό παραγωγής κέρδους και κινητήριο μοχλό κτήσης προσόδων. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του εν εξελίξει αποκαλούμενου «πληροφοριακού καπιταλισμού» (*informational capitalism*) είναι, μεταξύ άλλων, ότι αντιμετωπίζονται τα φυσικά πρόσωπα και τα δεδομένα τους ως «πρώτη ύλη» για την προώθηση και ικανοποίηση οικονομικών και εμπορικών σκοπών⁹. Προκειμένου, άλλωστε, να δοθεί έμφαση στον πολύτιμο χαρακτήρα των προσωπικών δεδομένων προσφυώς χαρακτηρίζονται ως ο νέος ορυκτός πλούτος, το πετρέλαιο της ψηφιακής εποχής¹⁰.

³ Βλ. Λ.-Α. Σισιλιανό, «Εισαγωγή», σε: Idem (επιμ.), *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο*, 2η έκδ., 2017, σελ. 1, ο οποίος υπογραμμίζει ότι μέσω της ΕΣΔΑ τα κράτη αναλαμβάνουν με αντικειμενικό τρόπο τη δέσμευση να μετατρέψουν τα απλά συμφέροντα των ατόμων σε πραγματικά δικαιώματα.

⁴ ΕΔΔΑ, *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland*, αρ. 931/13, 27.06.2017, παρ. 137.

⁵ Για την παρουσίαση της νομολογίας του ΕΔΔΑ σχετικά με την προστασία προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ βλ. σχετικώς Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, «Άρθρο 8», σε: Ι. Σαρμάς/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος (επιμ.), *ΕΣΔΑ. Κατ' άρθρο Ερμηνεία*, 2021, σελ. 452-463.

⁶ Πρωτοπόροι, πατέρες και συνιδρυτές της ΟΑΔ θεωρούνται οι R. Coase, G. Becker, R. Posner και G. Calabresi, άπαντες εγκατεστημένοι και δραστηριοποιούμενοι στην Αμερική.

⁷ Βλ. R. Posner, *Economic Analysis of law*, 9η έκδ., 2014, σελ. 5.

⁸ Βλ. Idem, *The Economic Approach to Law*, 53 Texas Law Review 757, 1975, σελ. 761-763.

⁹ Βλ. Π. Μαντζούφα/Δ. Βουκελάτο, *Κίνδυνοι και προκλήσεις στην κοινωνία της ψηφιακής διακινδύνευσης: προσωπικότητα του ατόμου – ιδιωτικότητα – ελεύθερη έκφραση*, ΔΙΤΕ 1/2024, σελ. 18.

¹⁰ Βλ. Δ. Τίτσια, *Οι Οδηγίες 770/2019 για τις συμβάσεις προμήθειας ψηφιακού περιεχομένου και ψηφιακών υπηρεσιών*

Στην παρούσα, θα καταβληθεί προσπάθεια να εξεταστεί η εφαρμογή του Θεωρήματος του Coase, που συνιστά μια εκ των θεμελιωτικών βάσεων της ΟΑΔ, στο δικαιοκτικό πεδίο της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και να εξετασθεί εάν και κατά πόσο το εν λόγω Θεώρημα δύναται να τύχει εφαρμογής επί του θεμελιώδους δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων και επί του ΓΚΠΔ, δηλαδή επί του κύριου και ουσιωδέστερου νομοθετήματος προστασίας δεδομένων στην εθνική και ενωσιακή έννομη τάξη.

II. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

1. ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΕΩΡΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ COASE

Ο Ronald Coase με το περίφημο και πασίγνωστο άρθρο του “The Problem of Social Cost”, δημοσιευθέν το έτος 1960, εισέφερε στον κόσμο των οικονομικών το Θεώρημά του, το οποίο εν συνεχεία αποτέλεσε τη θεμελιωτική βάση της γέννησης και ανάπτυξης της ΟΑΔ. Ο Coase, του οποίου το Θεώρημα έλαβε πολύ διαφορετικές και μεγαλύτερες προεκτάσεις και ευρύτερες διαστάσεις από αυτές που επεδίωκε και φανταζόταν ο ίδιος, μπορεί να θεωρηθεί ως ο άκων πατέρας της ΟΑΔ¹¹. Το Θεώρημα, του οποίου τα επίπεδα αφαίρεσης και πληροφοριακού δυναμικού είναι ανάλογα με τα αξιώματα της κλασσικής μηχανικής του Νεύτωνα¹², διαθέτει δύο διαστάσεις: μια θετική/περιγραφική και μια κανονιστική.

Το Θεώρημα και οι ειδικότερες συνιστώσες του, δηλαδή η εκούσια συναλλαγή, η διαπραγμάτευση και το συναλλακτικό κόστος, αν γενικευτούν, είναι δυνατόν να αποδειχθούν χρήσιμα και πρόσφορα εργαλεία για την κατανόηση πολυάριθμων πεδίων και θεματικών, ακόμα και μη κλασσικών και παραδοσιακών, όπως επί παραδείγματι η κυβέρνηση και η πολιτική¹³. Πάντως, παρά την ευρεία και εκτεταμένη διάδοση, υιοθέτηση και αποδοχή του, έχει υποστεί κριτική και αμφισβήτηση τόσο ως προς τις περιγραφικές του θέσεις όσο και ως προς τις κανονιστικές του παραδοχές και έχει καλλιεργηθεί και εκτυλιχθεί επ’ αυτού εκτεταμένη επιστημονική συζήτηση και αντιπαράθεση, στην οποία μετείχαν μεταξύ άλλων και οπαδοί της ΟΑΔ¹⁴.

Στη θετική/περιγραφική εκδοχή του, υποστηρίζει ότι το δίκαιο είναι αδιάφορο ως προς την κατανομή των δικαιωμάτων και δεν μπορεί να την επηρεάσει καθώς τα δικαιώματα καταλήγουν τελικώς όχι σε αυτόν που τα παραχωρεί το δίκαιο αλλά σε αυτόν που τα αξιολογεί περισσότερο, δηλαδή σε αυτόν που είναι πρόθυμος και διατεθειμένος και έχει την οικονομική δυνατότητα να πληρώσει περισσότερα για να τα αποκτήσει, επηρεάζει, όμως, τη διανομή του πλούτου, δηλαδή

και 771/2019 για τις καταναλωτικές πωλήσεις αγαθών – Νέος σταθμός στην εξέλιξη του ενωσιακού δικαίου των συμβάσεων, ΕλλΔνη 1/2020, σελ. 64.

¹¹ Βλ. Ν. Γεωργακόπουλο, *Εις Μνήμη Ronald H. Coase: Ο άκων πατέρας της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου*, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών 8-9/2013, σελ. 752.

¹² Βλ. Π. Γέμτο, *Οικονομία και Δίκαιο, Οικονομική ανάλυση βασικών θεσμών του ιδιωτικού δικαίου*, Τόμος Β΄, 2015, σελ. 59.

¹³ Βλ. Μ. Olson, *Εξουσία και Ευημερία, Υπερβαίνοντας τις κομμουνιστικές και τις καπιταλιστικές δικτατορίες* (μτφρ. Τ. Πλύτα, επιμ. Η. Κατσούλης), 2003, σελ. 79-82.

¹⁴ Για μια συνοπτική αλλά πολύπλευρη και σφαιρική παρουσίαση της ασκηθείσας κριτικής και των προβληθεισών αντιρρήσεων κατά του Θεωρήματος του Coase βλ. Α. Κορνηλάκη, *Η αθέτηση της αμφοτεροβαρούς σύμβασης*, 2009, σελ. 323-326.

έχει σημαντικά διανεμητικά αποτελέσματα¹⁵. Ωστόσο, το δικαίωμα θα καταλήξει σε αυτόν που το αξιολογεί περισσότερο υπό την απαραίτητη προϋπόθεση ότι το κόστος συναλλαγής είναι μηδενικό, ανύπαρκτο ή εν πάση περιπτώσει χαμηλό και επουσιώδες. Εφόσον το κόστος συναλλαγής είναι υψηλό, καθιστά αποτρεπτικό και απαγορευτικό παράγοντα για αμοιβαία επωφελείς συναλλαγές, ματαιώνει και παρακωλύει την αποτελεσματική κατανομή των πόρων.

Κατά συνέπεια, το δικαίωμα θα μετακινηθεί σε αυτόν που το αξιολογεί περισσότερο και η συναλλαγή θα ολοκληρωθεί όταν το πλεόνασμα είναι υψηλότερο από το κόστος συναλλαγής ενώ στην αντίθετη περίπτωση που το πλεόνασμα υπολείπεται του κόστους συναλλαγής, η τελευταία θα παραμείνει ανολοκλήρωτη και δεν θα λάβει χώρα¹⁶. Όπως ομολογεί και ο ίδιος ο Coase, η υπόθεση ότι δεν υπάρχουν κόστη συναλλαγής είναι εν πολλοίς μη ρεαλιστική¹⁷. Στην κανονιστική του εκδοχή, το Θεώρημα του Coase διατείνεται ότι το δίκαιο οφείλει να αποσκοπεί στη μείωση και στον περιορισμό του κόστους συναλλαγών μέσω των κατάλληλων κανόνων¹⁸. Εμφανώς επηρεασμένη από την κανονιστική εκδοχή του Θεωρήματος του Coase, εξειδίκευση και προέκτασή της συνιστά η θέση ότι η κατοχύρωση και διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ερείδεται στο ότι αποτελούν εργαλεία μείωσης κόστους δοθέντος ότι προσφέρουν στους φορείς τους τη δυνατότητα να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες τους με το μικρότερο δυνατό κόστος, η μείωση του κόστους, δε, μεγιστοποιείται όταν τα δικαιώματα θεσπίζονται σε κείμενα ανώτατης δεσμευτικής και υψηλότερης κανονιστικής ισχύος, όπως είναι τα εθνικά Συντάγματα, η ΕΣΔΑ και ο ΧΘΔΕΕ¹⁹.

Για να καταστεί πιο κατανοητό και εύληπτο το Θεώρημα, κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί εν συντομία ένα κλασσικό και διαδεδομένο παράδειγμα απλής εφαρμογής του²⁰. Έστω ότι ο Α έχει για κατοικίδιο ζώο στο διαμέρισμα που κατοικεί έναν σκύλο, από την παρουσία του οποίου αντλεί ευχαρίστηση. Συνάμα, όμως, ο σκύλος γαβγίζει και προκαλεί ενόχληση στον γείτονα του Β, που κατοικεί στο διπλανό διαμέρισμα του ίδιου ορόφου²¹. Η εύρεση της κοινωνικά αποτελεσματικής κατάστασης –έχουσα δύο όψεις, δηλαδή είτε τη διατήρηση είτε την απομάκρυνση του σκύλου από το διαμέρισμα– συνεπάγεται τη σύγκριση του οφέλους που λαμβάνει ο Α από τον σκύλο του με το κόστος που επωμίζεται ο Β από το γάβγισμα. Εάν το όφελος του Α είναι υψηλότερο του κόστους

¹⁵ Βλ. Α. Χατζή, «Το Δίκαιο ως εργαλείο μείωσης του κόστους των συναλλαγών. Το Θεώρημα του Coase και η Οικονομική Ανάλυση του Δικαίου», σε: Π. Καλαμπούκα-Γιαννοπούλου (επιμ.), *Ο Ρόλος της Δικαιοσύνης στην Άσκηση της Επιχειρηματικής Δραστηριότητας*, 2012, σελ. 37-39.

¹⁶ Βλ. Ibidem, σελ. 44-45.

¹⁷ Βλ. R. Coase, *The Problem of Social Cost*, *The Journal of Law and Economics*, Vol. III, 10/1960, σελ. 15.

¹⁸ Βλ. Α. Χατζή, «Το Δίκαιο ως εργαλείο μείωσης του κόστους των συναλλαγών», ό.π., σελ. 46-47.

¹⁹ Βλ. Γ. Δελλή, *Δήμος και Αγορά, Το δημόσιο δίκαιο «αλλιώς»*, υπό το βλέμμα της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου, 2018, σελ. 256-258.

²⁰ Το παράδειγμα που ακολουθεί αντλείται από τους G. Mankiw/M. Taylor, *Οικονομική: Μικροοικονομική* (μτφρ. Λ. Γουσίου, επιμ. Α. Μανιάτης/Χ.-Β. Μήλιου), 5η έκδ., 2021, σελ. 214-215. Σημειώνεται ότι και ο ίδιος ο Coase στο άρθρο του χρησιμοποιεί διάφορα παραδείγματα προκειμένου να καταστήσει πιο σαφή και αντιληπτή την ιδέα του.

²¹ Πρόκειται για μια χαρακτηριστική περίπτωση αρνητικής εξωτερικότητας. Με τον όρο «αρνητική εξωτερικότητα» στην οικονομική επιστήμη νοείται η δυσμενής επίδραση, δηλαδή το κόστος, που επιβάλλει μια απόφαση ή μια δραστηριότητα σε τρίτα πρόσωπα και συγκεκριμένα στην ευημερία τους. Υπάρχουν, βέβαια, και «θετικές εξωτερικότητες», όταν οι συνέπειες της απόφασης ή δραστηριότητας στην ευημερία των τρίτων προσώπων είναι ευεργετικές και δημιουργούν οφέλη.

του Β, τότε ο Α θα πρέπει να διατηρήσει τον σκύλο εντός του διαμερίσματος ενώ στην αντίθετη περίπτωση θα πρέπει να τον αποχωρισθεί.

Έστω ότι ο Α διαθέτει εκ του νόμου δικαίωμα να διατηρήσει το κατοικίδιο εντός του διαμερίσματος μολοντί προκαλεί ενόχληση στον Β. Σε αυτή την περίπτωση, ο Β θα μπορούσε να προσφέρει ένα αντάλλαγμα (επί παραδείγματι ορισμένο χρηματικό ποσό) στον Α προκειμένου ο τελευταίος να απομακρύνει τον σκύλο από το διαμέρισμα και να παύσει το γάβγισμα και η ενόχλησή του. Ο Α θα δεχόταν την προσφορά του Β εάν η χρησιμότητα που αντλούσε από τη λήψη του ανταλλάγματος υπερέβαινε τη χρησιμότητα που προσέφερε η παρουσία του σκύλου. Κατ' αυτό τον τρόπο, το δικαίωμα θα κατέληγε σε αυτόν που το αξιολογεί περισσότερο ανεξάρτητα από την αρχική κατανομή του δικαίου, δηλαδή στον Β παρότι ο νόμος είχε κατανείμει αρχικώς το δικαίωμα στον Α.

Υπό την αντίστροφη εκδοχή, δηλαδή αν ο Β διέθετε εκ του νόμου δικαίωμα να εξαναγκάσει τον Α να απομακρύνει τον σκύλο από το διαμέρισμα, το αποτέλεσμα θα παρέμενε αμετάβλητο. Ο Α είναι αυτός, ο οποίος στην προκειμένη περίπτωση θα μπορούσε να προσφέρει στον Β ένα αντάλλαγμα για να του επιτρέψει να διατηρήσει το κατοικίδιο στο διαμέρισμα. Εφόσον το όφελος από την παρουσία του κατοικίδιου ήταν υψηλότερο από το κόστος που προξενεί το γάβγισμα, τότε οι Α και Β μέσω διαπραγματεύσεων θα οδηγούνταν σε μια συμφωνία, βάσει της οποίας το δικαίωμα θα κατέληγε σε αυτόν που το αξιολογεί περισσότερο, δηλαδή στον Α μολοντί αρχικά ο νόμος είχε παραχωρήσει το σχετικό δικαίωμα στον Β. Το εάν ο Α ή ο Β είναι ο αρχικός κατά νόμο δικαιούχος καθορίζει ποιος θα πληρώσει ποιον στην τελική διαπραγμάτευση, δηλαδή τη διανομή της οικονομικής ευημερίας.

2. ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ, ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΕΣΜΙΚΗΣ (ΟΙΚΟ)ΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το Θεώρημα προϋποθέτει ότι τα άτομα θα διαπραγματευτούν και θα συνεργαστούν για να καταλήξουν στη βέλτιστη και πλέον αποτελεσματική κατανομή των πόρων. Η προώθηση και ενθάρρυνση της συνεργασίας μπορεί να επιτευχθεί με ποικίλους τρόπους²². Δεν θα πρέπει, εξάλλου, να παροράται ότι η αρχή της συνεργατικότητας έχει εμφιλοχωρήσει στο πεδίο του δικαίου ποικιλοτρόπως ως θετικός, τυπικός και γραπτός κανόνας κοινωνικής συμπεριφοράς και ότι διαθέτει εξαιρετικά υψηλή λειτουργική αξία για το δίκαιο τόσο ως νοοτροπία όσο και ως τρόπος διευθέτησης διαφορών²³. Στη διαπραγμάτευση, ωστόσο, προκύπτουν εν γένει ποικίλα εμπόδια και αρκετές δυσχέρειες²⁴.

²² Βλ. R. Axelrod, *The evolution of cooperation*, αναθ. έκδ., 2006 σελ. 124-141, κατά τον οποίο η συνεργασία μπορεί να επιτευχθεί με τους εξής τρόπους: α) μεγέθυνση της σκιάς του μέλλοντος ώστε το μέλλον να είναι επαρκώς σημαντικό συγκριτικά με το παρόν μέσω της διαμόρφωσης αλληλεπιδράσεων με μεγαλύτερη διάρκεια, αντοχή και συχνότητα, β) αλλαγές στα οφέλη και τις ανταμοιβές, γ) εκμάθηση και διδασκαλία των ατόμων ώστε να ενδιαφέρονται για την ευημερία και την ευτυχία των άλλων και να είναι αλτρουιστές, δ) εκμάθηση και διδασκαλία της αμοιβαιότητας και ε) βελτίωση των ικανοτήτων του ατόμου να αναγνωρίζει τα λοιπά άτομα από προηγηθείσες και παρελθούσες αλληλεπιδράσεις και να ανακαλεί στη μνήμη του τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα τους.

²³ Βλ. Α. Τσαούση, *Δίκαιο και Συνεργατικότητα: Μία Νέα Προσέγγιση στην Κοινωνιολογία του Δικαίου*, 2013, σελ. 103.

²⁴ Για τα εμπόδια που προκύπτουν στις διαπραγματεύσεις των ατόμων σε περίπτωση πρόκλησης ζημίας βλ. L.

Από τη συνοπτική και σύντομη παράθεση του θεωρήματος του Coase συνάγεται εμφανώς ότι καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει σε αμφότερες τις εκδοχές του (θετική/περιγραφική και κανονιστική) η έννοια του κόστους συναλλαγής. Το κόστος συναλλαγής αποτελείται από ένα κόστος που διαπερνά την αγορά και μπορεί να υπολογισθεί και από ένα κόστος που δυσχερώς μπορεί να υπολογισθεί και ορθώνει εμπόδια και δυσκολίες στην εκτίμηση του συνολικού κόστους συναλλαγής που συνεπάγεται ένας συγκεκριμένος θεσμός²⁵. Κατ' άλλη διατύπωση, συναποτελείται από το κόστος υπολογισμού των χρήσιμων χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και των ουσιωδών ιδιοτήτων του αντικειμένου της συναλλαγής και του κόστους προστασίας των δικαιωμάτων, ελέγχου, εφαρμογής και επιβολής των συμφωνιών²⁶.

Το κόστος συναλλαγής μπορεί να εμπίπτει σε μία από τις κάτωθι κατηγορίες²⁷: α) κόστος έρευνας: η αναζήτηση και ο εντοπισμός του κατάλληλου έτερου μέρους της συναλλαγής ενέχει κόστος, β) κόστος διαπραγμάτευσης: συνιστά το πιο σύννηθες κόστος και αντιστοιχεί στο κόστος κατά την προσπάθεια των μερών να συμφωνήσουν και να καταλήξουν στους όρους που θα διέπουν τη συναλλαγή και γ) κόστος εφαρμογής και κόστος επιτήρησης ομαλής και ορθής εκπλήρωσης της συμφωνίας: το κόστος εφαρμογής αφορά όλα τα έξοδα που απορρέουν από την εφαρμογή της συμφωνίας (γραφειοκρατικά έξοδα και έξοδα δικαστηρίων) ενώ το κόστος επιτήρησης αυξάνεται ανάλογα με τη δυσχέρεια ελέγχου εφαρμογής της συμφωνίας. Εν ευρεία έννοια το κόστος συναλλαγής δεν συμπεριλαμβάνει μόνο το αμιγώς χρηματικό κόστος που προκαλείται εντός της αγοράς αλλά καλύπτει κάθε είδους εμπόδιο που ενδέχεται να μην επιτρέψει μια συναλλαγή και κάθε μορφής δυσχέρεια που αποθαρρύνει, παρακωλύει και αποκλείει την αποτελεσματική κατανομή των πόρων²⁸.

Η ύπαρξη κόστους συναλλαγής και η δυνατότητα του δικαίου να λειτουργεί ως εργαλείο μείωσής του προϋποθέτει μια θεσμική θεώρηση και προσέγγιση του δικαίου. Η αγορά στο σύνολό της συνιστά ένα μείγμα από θεσμούς, ορισμένοι εκ των οποίων μειώνουν το κόστος συναλλαγής ενώ ορισμένοι το αυξάνουν και κατ' επέκταση αντίστοιχα αυξάνουν ή μειώνουν την αποτελεσματικότητα²⁹. Επιπλέον, η οικονομική μεγέθυνση και ευημερία δεν εξαρτώνται και δεν προσδιορίζονται από τη γεωγραφική θέση και το κλίμα των χωρών, την κουλτούρα, τον πολιτισμό και τους κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς ή από τη γνώση και την ικανότητα των λαών και των κυβερνήσεων να αντιμετωπίζουν και να επιλύουν τις δυσλειτουργίες της αγοράς³⁰. Τα έθνη ευημερούν και

Kaplow/S. Shavell, *Economic Analysis of Law, Handbook of Public Economics*, Vol. 3, 2002, σελ. 1697, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).

²⁵ Βλ. D. North, *Θεσμοί, θεσμική αλλαγή και οικονομική επίδοση* (μτφρ. Μ. Πυλαρινού, επιμ. Θ. Πελαγίδης), 2006, σελ. 144.

²⁶ Βλ. *ibidem*, σελ. 61, ο οποίος επισημαίνει ότι το συναλλακτικό κόστος αποτελεί την πηγή των κοινωνικών, πολιτικών και κοινωνικών θεσμών.

²⁷ Βλ. Α. Χατζή, *Θεσμοί*, 2018, σελ. 66-67.

²⁸ Βλ. *ibidem*, σελ. 67, ο οποίος αναφέρει ότι στο πλάτος της ευρείας έννοιας του κόστους συναλλαγών μπορούν να υπαχθούν οι εσωτερικοποιημένοι κανόνες ηθικής συμπεριφοράς, οι αντιλήψεις για τη δικαιοσύνη και την ισότητα, οι κανόνες δικαίου που απαγορεύουν αμοιβαία επωφελείς συναλλαγές και οι κανόνες που ενώ δεν απαγορεύουν μια συναλλαγή αυξάνουν το κόστος της.

²⁹ Βλ. D. North, *Θεσμοί*, ό.π., σελ. 146.

³⁰ Βλ. D. Acemoglu/J. Robinson, *Γιατί αποτυγχάνουν τα έθνη*, (μτφρ. Α. Φιλιππάτος), 2013, σελ. 64-84.

αναπτύσσονται οικονομικώς εφόσον διαμορφώσουν, σχεδιάσουν και υιοθετήσουν ανοικτούς και αποτελεσματικούς πολιτικούς και κοινωνικούς θεσμούς.

Ειρήσθω εν παρόδω, οι θεσμοί μπορούν να οριστούν ως κοινωνικά κυρώσιμα πλέγματα κανόνων που συντονίζουν τις δραστηριότητες των κοινωνικών υποκειμένων με τη διαμόρφωση σταθερών προσδοκιών και καθορίζουν τους κανόνες του κοινωνικού παιχνιδιού, τους οποίους θα ακολουθούν και τηρούν οι κοινωνικοί δρώντες για τη διευθέτηση των δυσχερειών ομαλής και ειρηνικής συνύπαρξης³¹. Μια βασική διάκριση των θεσμών είναι σε τυπικούς και άτυπους. Οι άτυποι και ανεπίσημοι θεσμοί δεν είναι απλά προσθήκες ή συμπληρώματα των επίσημων αλλά ενέχουν ουσία και σημασία αυτοί καθαυτούς³². Ακόμα και το πιο αποτελεσματικό νομικό σύστημα υπόκειται σε ενδογενείς περιορισμούς ως προς την ικανότητά του να περιορίζει τα κόστη συναλλαγών και λόγω των εν θέματι περιορισμών προκύπτει η ανάγκη για άτυπους θεσμούς που πηγάζουν και υποστηρίζονται από τους κοινωνικούς κανόνες και τη συμβατική ηθική και συμπληρώνουν τα κενά των τυπικών νομικών κανόνων³³.

Περαιτέρω, οι οικονομικοί θεσμοί μπορούν να διακριθούν σε ανοικτούς ή περιεκτικούς (*inclusive*), οι οποίοι διευκολύνουν και επιτρέπουν την αθρόα συμμετοχή και εμπλοκή της πλειονότητας των πολιτών στις οικονομικές δραστηριότητες ώστε να αξιοποιούν με τον βέλτιστο τρόπο το ταλέντο και τις ικανότητές τους και να προβαίνουν σε ελεύθερες και εκούσιες επιλογές και σε κλειστούς (*extractive*), οι οποίοι παρουσιάζουν τα αντίθετα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και αποσπούν πόρους και πλούτο από ένα υποσύνολο προς όφελος ενός άλλου μικρότερου υποσυνόλου, μιας ελίτ³⁴. Αντίστοιχη διάκριση σε κλειστούς και ανοικτούς θεσμούς υφίσταται και για τους πολιτικούς θεσμούς³⁵.

III. ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Σε αυτό το πλαίσιο, οι νομικές διατάξεις και οι εξ αυτών απορρέοντες κανόνες του δικαίου προστασίας προσωπικών δεδομένων συνιστούν θεσμούς. Θεσμό συνιστά και η ΑΠΔΠΧ. Επίσης, το Σύνταγμα που κατοχυρώνει και διασφαλίζει τόσο το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων όσο και την ΑΠΔΠΧ είναι επίσης τυπικός θεσμός. Ομοίως, οι γνωμοδοτήσεις, οι οδηγίες και οι αποφάσεις που εκδίδει η ΑΠΔΠΧ και οι οποίες ερμηνεύουν και εφαρμόζουν τις διατάξεις και τους κανόνες του δικαίου προσωπικών δεδομένων συνιστούν θεσμούς. Το αυτό ισχύει ακόμα και με τις δικαστικές αποφάσεις και τη συναφή νομολογία επί ζητημάτων προστασίας προσωπικών δεδομένων, παραγόμενη τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο.

³¹ Βλ. Π. Γέμτο, *Θεσμοί ως κεντρική μεταβλητή των κοινωνικών επιστημών, Μια φιλοσοφική-διεπιστημονική θεώρηση*, 2015, σελ. 152.

³² Βλ. D. North, *Θεσμοί*, ό.π., σελ. 80.

³³ Βλ. A. Karayiannis/A. Hatzis, *Morality, Social Norms and the Rule of Law as Transaction Cost-Saving Devices: The Case of Ancient Athens*, *European Journal of Law and Economics*, Vol. 33, 3/2012, σελ. 623, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).

³⁴ Βλ. D. Acemoglu/J. Robinson, *Γιατί αποτυγχάνουν τα έθνη*, ό.π., σελ. 89-92.

³⁵ Βλ. *ibidem*, σελ. 95-99, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι πρώτοι (κλειστοί) συγκεντρώνουν την εξουσία σε μία ολιγομελή και μικρή ελίτ και θέτουν ελάχιστους περιορισμούς στην άσκηση της εξουσίας ενώ οι δεύτεροι (ανοικτοί) είναι αρκούτως πλουραλιστικοί.

Ως προς το κόστος της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, επισημαίνεται κατ' αρχάς ότι αυτή συνεπάγεται ένα δημόσιο κόστος, το οποίο διαθέτει χαρακτηριστικά διάρκειας, μονιμότητας, επαναληψιμότητας και σταθερότητας. Η ΑΠΔΠΧ είναι η ανεξάρτητη αρχή που έχει επιφορτιστεί με την εποπτεία της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και έχει αναλάβει την αποτελεσματική άσκηση και επαρκή διασφάλιση του δικαιώματος. Η σύσταση και η λειτουργία της και η ανάγκη εκπλήρωσης του έργου και της αποστολής της προϋποθέτει τη δέσμευση, χρήση και ανάλωση συγκεκριμένων πόρων. Οι πόροι αυτοί αποτελούν ακριβώς το πάγιο και σταθερό δημόσιο κόστος προστασίας των προσωπικών δεδομένων, το οποίο δεν χαρακτηρίζει όλα τα λοιπά θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες. Η σταθερότητα, δε, του δημόσιου κόστους αναφέρεται στην ύπαρξη του κόστους αυτού καθαυτό και στην επαναλαμβανόμενη εμφάνισή του και όχι στο ύψος και το μέγεθός του, που συνιστούν μεταβλητές που παραλλάσσουν επί παραδείγματι ανάλογα με τον ετήσιο προϋπολογισμό της ΑΠΔΠΧ³⁶.

Κατά δεύτερον, η επιτήρηση και η εξασφάλιση της ορθής και θεμιτής χρήσης των προσωπικών δεδομένων και της επαρκούς προστασίας τους από τους πάσης φύσεως Υπεύθυνους Επεξεργασίας (εφεξής: ΥΕ) είτε ανήκουν στον ιδιωτικό είτε στον δημόσιο τομέα ενέχει εξαιρετικά υψηλό κόστος εποπτείας, δηλαδή ο έλεγχος του εάν οι ΥΕ συμμορφώνονται με το περιεχόμενο του ΓΚΠΔ, τηρούν τις διατάξεις, τους κανόνες και τις αρχές του, σέβονται τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων και εκπληρώνουν προσεκτικώς τις υποχρεώσεις τους είναι εκ των ων ουκ άνευ δυσχερής και προβληματικός³⁷. Το διοικητικό κόστος του συστήματος ευθύνης είναι το νομικό και άλλου είδους κόστος (κατά μείζονα λόγο ο χρόνος των διαδικιών) που συνεπάγεται η υποβολή αίτησης παροχής έννομης προστασίας και οι σχετικές ανοιγόμενες δικαστικές διαδικασίες σχετικά με τη συζήτηση και εκδίκαση της υπόθεσης και την έκδοση απόφασης³⁸. Το κόστος αυτό είναι υψηλό καθώς σύμφωνα με εκτιμήσεις κατά μέσο όρο προκύπτει διοικητικό κόστος ενός δολαρίου ή και περισσότερο για κάθε ένα δολάριο που λαμβάνει ως αποζημίωση ο ζημιωθείς μέσω του συστήματος ευθύνης³⁹.

Πάντως, ένεκα της κινδυνοκεντρικής προσέγγισης που υιοθετεί ο ΓΚΠΔ, το κόστος δεν είναι πλέον το ίδιο για όλες τις πράξεις και τις μορφές επεξεργασίας ούτε για όλους τους ΥΕ. Σύμφωνα με το σύστημα της κινδυνοκεντρικής προσέγγισης, η ένταση του ασκούμενου ελέγχου και των ρυθμιστικών υποχρεώσεων δεν είναι οριζόντια, κοινή για όλους αλλά κυμαινόμενη καθώς κλιμακώνεται και μεταβάλλεται ανάλογα με το ύψος του κινδύνου και της απειλής των πράξεων επεξεργασίας

³⁶ Σύμφωνα με τα στοιχεία και τα δεδομένα που βρίσκονται διαθέσιμα στις ετήσιες εκθέσεις που συντάσσει και δημοσιεύει η ΑΠΔΠΧ στον επίσημο ιστότοπό της, ο εγκεκριμένος προϋπολογισμός για το 2023 ανήλθε σε 2.219.000 € ενώ οι προϋπολογισμοί για τα έτη 2022, 2021, 2020 και 2019 ανήλθαν αντίστοιχα σε 2.523.000 €, 2.811.000 €, 3.101.000 € και 2.849.000 €. Την τελευταία πενταετία –με μοναδική εξαίρεση το έτος 2020– παρατηρείται μείωση και περιορισμός του ποσού του προϋπολογισμού της Αρχής. Πρόκειται, δε, για ουσιαστική μείωση δοθέντος ότι ο προϋπολογισμός είναι χαμηλότερος περίπου κατά 900.000 €, δηλαδή κατά ποσοστό περίπου 29%. Άπασες οι ετήσιες εκθέσεις της Αρχής είναι διαθέσιμες στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).

³⁷ Βλ. Γ. Δελλή, «Εισαγωγή», σε: Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, *Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων* 679/2016/ΕΕ: Εισαγωγή και Προστασία Δικαιωμάτων, 2017, σελ. 5.

³⁸ Βλ. L. Kaplow/S. Shavell, *Economic Analysis*, ό.π., σελ. 1673.

³⁹ Ibidem.

των ΥΕ για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων και σε αυτό η προστασία των προσωπικών δεδομένων παρουσιάζει ομοιότητες, αναλογίες αλλά και επιρροές από το περιβαλλοντικό δίκαιο^{40, 41}.

IV. ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΤΑΛΗΓΟΥΝ ΣΕ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΤΑ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ (ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΘΕΤΙΚΗΣ ΕΚΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΘΕΩΡΗΜΑΤΟΣ)

Ως προς τη θετική/περιγραφική μορφή του Θεωρήματος, οι παράνομες πωλήσεις προσωπικών δεδομένων φαίνεται να την τεκμηριώνουν και να την επαληθεύουν. Εν προκειμένω, τα αγαθά και οι πόροι και ειδικότερα τα προσωπικά δεδομένα καταλήγουν σε αυτούς που τα αξιολογούν περισσότερο, έστω και με πρακτικές και συναλλαγές που αποδοκιμάζονται από το δίκαιο και δεν επιτρέπονται από την κείμενη νομοθεσία. Η κακόβουλη, δόλια και καταχρηστική επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των υποκειμένων των δεδομένων από τους ΥΕ, με κυριότερο και χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την πώλησή τους από τους τελευταίους εν αγνοία των πρώτων προς επίτευξη οφέλους και αποκομιδής κέρδους, επιβεβαιώνεται πανηγυρικά και απόλυτα από τα εμπειρικά δεδομένα.

Άλλοις λόγους, παρέχεται εμπειρική υποστήριξη και τεκμηρίωση και δεν καταλείπεται αμφιβολία ότι οι ΥΕ ως ορθολογικοί δρώντες επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση του οφέλους και πιο συγκεκριμένα του κέρδους τους μέσω της αθέμιτης και παράνομης επεξεργασίας των δεδομένων των φυσικών προσώπων και ειδικότερα μέσω της εν κρυπτώ πώλησής τους. Μάλιστα, τέτοιου είδους έκνομες πρακτικές ακολουθούν εταιρείες που δραστηριοποιούνται όχι μόνο στον τομέα της τεχνολογίας, της πληροφορικής και των επικοινωνιών αλλά εν γένει σε οποιονδήποτε τομέα της αγοράς και κλάδο της οικονομίας. Παρακάτω παρατίθενται ορισμένα μόνον ενδεικτικά παραδείγματα πραγματικών περιστατικών που συνηγορούν υπέρ της ισχύος της θετικής/περιγραφικής εκδοχής του Θεωρήματος του Coase στο πεδίο της προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Σύμφωνα με την Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου και το Υπουργείο Δικαιοσύνης των ΗΠΑ, το Twitter πώλησε προσωπικά δεδομένα των χρηστών του και πιο συγκεκριμένα τους τηλεφωνικούς αριθμούς και τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις (e-mails) περίπου 140 εκατομμυρίων χρηστών του σε διαφημιζόμενες στην πλατφόρμα εταιρείες⁴². Επιπλέον, από διενεργηθείσα έρευνα του Γραφείου της Γενικής Εισαγγελέως της Νέας Υόρκης προέκυψε ότι ένας αμερικάνικος μη κερδοσκοπικός οργανισμός με την επωνυμία College Board πωλούσε σε τρίτους προσωπικά δεδομένα μαθητών και όλως ενδεικτικώς το έτος 2019 προέβη σε πώληση δεδομένων περισσότερων από 237.000 μαθητών⁴³.

⁴⁰ Βλ. Γ. Δελλή, «Εισαγωγή», ό.π., σελ. 12.

⁴¹ Σημειωτέον ότι ο ΓΚΠΔ δεν περιέχει ορισμό της έννοιας του κινδύνου παρά μόνον τον προσεγγίζει με διαφορετικούς τρόπους και περιγράφει ένα πλαίσιο αντιμετώπισης του βλ. Ν. Λουκά, *Η Έννοια και η Διαχείριση του «Κινδύνου» στον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων (GDPR)*, ΔιΜΕΕ 4/2017, σελ. 545.

⁴² Τα στοιχεία αντλούνται από το άρθρο της Ναυτεμπορικής με τίτλο *Πρόστιμο 150 εκατ. δολάρια στο Twitter για πώληση προσωπικών δεδομένων των χρηστών*, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).

⁴³ Τα στοιχεία αντλούνται από το άρθρο με τίτλο *College Board: Προς πώληση τα δεδομένα των μαθητών*, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).

Έτερα παραδείγματα αφορούν δημοφιλή εφαρμογή γνωριμιών που ήταν αντιμέτωπη με επιβολή υψηλού προστίμου λόγω πώλησης προσωπικών δεδομένων, όπως της τοποθεσίας του χρήστη, της ηλικίας, του φύλου και άλλων πληροφοριών που μπορούσαν να αποκαλύψουν τη σεξουαλικότητά του σε διαφημιστικές εταιρείες⁴⁴ και αυτοκινητοβιομηχανίες καθώς από διεξαχθείσα έρευνα σε 25 μάρκες αυτοκινήτων προέκυψε ότι το 84% των αυτοκινητοβιομηχανιών κοινοποιούν ή πωλούν προσωπικά δεδομένα των συναλλασσόμενων τους, δηλαδή των ιδιοκτητών των αυτοκινήτων⁴⁵. Σε εγχώριο επίπεδο, η Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της Ελληνικής Αστυνομίας σε ανακοίνωσή της πριν από μερικά έτη αναφέρει ότι συνελήφθησαν δύο άτομα, τα οποία κατείχαν και διατηρούσαν ψηφιακά αρχεία με πάνω από 1.5 εκατομμύρια εγγραφές με προσωπικά δεδομένα πολιτών, τα οποία και πωλούσαν σε ενδιαφερόμενα τρίτα μέρη⁴⁶. Υποθέσεις παράνομης εμπορίας προσωπικών δεδομένων και ειδικότερα ηλεκτρονικών διευθύνσεων, δηλαδή παράνομης συλλογής και πώλησης τους σε τρίτους με σκοπό το κέρδος, έχουν απασχολήσει και την ελληνική εποπτική αρχή⁴⁷.

Ο ΥΕ, ως ορθολογικός δρών, προτού προβεί σε παράνομη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, όπως επί παραδείγματι προτού αποφασίσει να πωλήσει τα προσωπικά δεδομένα ή να τα διαβιβάσει και να τα γνωστοποιήσει σε μη εγκεκριμένα και εξουσιοδοτημένα πρόσωπα, θα εκτιμήσει το όφελος που θα του αποφέρει αυτή η πράξη του αλλά και το ενδεχόμενο κόστος που θα προκύψει σε περίπτωση που αυτή αποκαλυφθεί. Στη δεύτερη περίπτωση, θα κληθεί πιθανότατα να λογοδοτήσει τόσο στην αρμόδια εποπτική αρχή όσο και στα υποκείμενα των δεδομένων, να εμπλακεί σε μακροχρόνιες και κοστοβόρες δικαστικές διαμάχες και σε συναφείς διαδικασίες ενώπιον της εποπτικής αρχής, να καταβάλει το τυχόν επιβληθσόμενο από την εποπτική αρχή πρόστιμο καθώς επίσης και όποιο ποσό οριστεί από τα καθ' ύλην και κατά τόπον αρμόδια δικαστήρια ως αποζημίωση για την αποκατάσταση τόσο της περιουσιακής όσο και της μη περιουσιακής ζημίας των ζημιωθέντων φυσικών προσώπων.

Προσέτι, είναι πολύ πιθανόν η αποκάλυψη της παράνομης δράσης ενός ΥΕ να επιδράσει με εξαιρετικά επιβλαβή και αρνητικό τρόπο στη φήμη του και να οδηγήσει στην κατάρρευση της αξιοπιστίας του. Τα υποκείμενα των δεδομένων που έχουν ήδη αναπτύξει επαφές και καλλιεργήσει συνεργασία με τον εν λόγω ΥΕ, θα επιλέξουν να διακόψουν τις όποιες συναλλαγές και να τερματίσουν τις σχέσεις τους ενώ υποψήφιοι μελλοντικοί πελάτες θα αποφύγουν να έλθουν σε επαφή και να συναλλαχθούν καθ' οποιονδήποτε τρόπο μαζί του. Λεκτέον ότι το γεγονός πως τα άτομα είναι πιθανό να συναντηθούν εκ νέου, είναι αυτό που καθιστά εφικτή την εμφάνιση της συνεργασίας καθόσον αυτή η πιθανότητα συνεπάγεται ότι οι επιλογές που πραγματοποιούν τα άτομα στο

⁴⁴ Τα στοιχεία αντλούνται από το άρθρο με τίτλο *Το Grindr αντιμετώπιζε με πρόστιμο 8,5 εκατ. λιρών για πώληση δεδομένων χρηστών σε διαφημιστές*, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).

⁴⁵ Τα στοιχεία αντλούνται από το άρθρο με τίτλο *Έρευνα: Οι αυτοκινητοβιομηχανίες συλλέγουν προσωπικά δεδομένα των οδηγών και τα πουλούν*, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).

⁴⁶ Τα στοιχεία αντλούνται από το άρθρο με τίτλο *Δύο συλλήψεις για παράνομη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων*, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).

⁴⁷ ΑΠΔΠΧ 90/2013 και 109/2013.

παρόν δεν καθορίζουν μόνο το εκάστοτε για αυτά άμεσο και ενεστώδες αποτέλεσμα αλλά ενδέχεται να επηρεάζουν και τις μελλοντικές τους επιλογές σε μεταγενέστερο χρόνο^{48, 49}.

Η φήμη, η οποία ορίζεται ως η άποψη που έχουν διαμορφώσει για ένα άτομο οι υπόλοιποι, οι οποίοι ενδέχεται να συναλλαχθούν μαζί του κοινωνικά ή εμπορικά, επηρεάζει την ευημερία και τον πλούτο του ατόμου, καθορίζοντας τους όρους που θα του προσφέρουν οι άλλοι στις συναλλαγές⁵⁰. Το κόστος από τη μεταβολή ως προς τη φήμη του ΥΕ, δηλαδή από την εκ βάθρων ανατροπή του κλίματος καλής φήμης και την καθιέρωση και παγίωση του ακριβώς αντίθετου κλίματος, είναι ιδιαίτερα ουσιώδες και κατά μείζονα λόγο διαχρονικό και μακροχρόνιο επειδή πλήττει τα συμφέροντα του ΥΕ όχι μόνο άμεσα και κοντοπρόθεσμα (απώλεια υφιστάμενων πελατών) αλλά και μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα (απώλεια μελλοντικών πελατών). Ο ορθολογικός, λοιπόν, ΥΕ θα λάβει σοβαρά υπόψιν του το ως άνω εκτιθέμενο κόστος και αφού το σταθμίσει με το προσδοκώμενο όφελος, θα αποφασίσει αν θα προβεί σε παράνομη και αθέμιτη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων.

Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, καθίσταται σαφές ότι ανεξάρτητα από το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας προσωπικών δεδομένων, τις ρυθμίσεις που αυτό εισάγει και τους κανόνες που θεσπίζει, αυτά θα καταλήξουν σε αυτόν που τα αξιολογεί περισσότερο είτε αυτός είναι το υποκείμενο των δεδομένων είτε ο ΥΕ. Η ύπαρξη ή η απουσία καθεστώτος προστασίας των προσωπικών δεδομένων δεν θα επηρεάσει την τελική κατανομή παρά μόνο θα επηρεάσει ποιο μέρος θα πληρώσει το έτερο μέρος για να αποκτήσει πρόσβαση στα δεδομένα ή για να διασφαλίσει την προστασία τους και πιο συγκεκριμένα αν το υποκείμενο των δεδομένων, εφόσον αξιολογεί περισσότερο τα προσωπικά δεδομένα, θα πληρώσει τον ΥΕ για να κατοχυρώσει την προστασία των δεδομένων του ή αν ο ΥΕ, εφόσον αξιολογεί αυτός περισσότερο τα προσωπικά δεδομένα, θα πληρώσει το υποκείμενο των δεδομένων για να αποκτήσει πρόσβαση στα δεδομένα και να τα επεξεργαστεί. Πάντως, κατά μία άποψη, εξαιτίας του μη ανταγωνιστικού χαρακτήρα των δεδομένων, το Θεώρημα του Coase αποτυγχάνει και παραμένει ανεφάρμοστο διότι οι καταναλωτές δεν δύνανται να δεσμευθούν ότι θα πωλήσουν και θα παρέχουν τα δεδομένα τους σε μια μόνο εταιρεία⁵¹.

V. Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ Η ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ (ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΕΚΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΘΕΩΡΗΜΑΤΟΣ)

Ως προς την κανονιστική εκδοχή του Θεωρήματος, ο ΓΚΠΔ εισάγει αποτελεσματικές με την οικονομική έννοια του όρου ρυθμίσεις καθώς απαλλάσσει τον ΥΕ από περιττά έξοδα και άσκοπες

⁴⁸ Βλ. R. Axelrod, *The evolution of cooperation*, ό.π., σελ. 12.

⁴⁹ Πάντως, αν και η συνεχής πιθανότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ των ατόμων είναι αναγκαίος όρος για την ανάπτυξη συνεργασίας, δεν συνιστά οπωσδήποτε επαρκή όρο βλ. R. Axelrod, *The evolution of cooperation*, ό.π., σελ. 16.

⁵⁰ Βλ. R. Posner, *Privacy, Secrecy, and Reputation*, 28 Buffalo Law Review 1/1979, σελ. 11, ο οποίος υποστηρίζει ότι μια καλή φήμη συνεπάγεται πως τα άτομα θα είναι πρόθυμα και διατεθειμένα να συναλλαχθούν μαζί του ενώ μια κακή φήμη οδηγεί σε αποστροφή και άρνηση για συναλλαγές.

⁵¹ Βλ. C. Jones/C. Tonetti, *Nonrivalry and the Economics of Data*, American Economic Review 110(9)/2020, σελ. 2824, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).

δαπάνες και δεν τον επιβαρύνει με πρόσθετα δυσανάλογα κόστη. Εν παρενθέσει, σημειωτέον ότι οι οικονομικές σκοπιμότητες των κανόνων δικαίου δεν εκφράζονται κατά κανόνα με εμφανή και άμεσο τρόπο και η οικονομική λογική του δικαίου είναι άδηλη και κεκαλυμμένη, με αποτέλεσμα να παραβλέπεται ή να παρουσιάζεται με τρόπο εσφαλμένο ή ανεπαρκή⁵². Ειδικότερα, στον ΓΚΠΔ θεσπίζονται διάφορες εξαιρέσεις επί υποχρεώσεων που υπέχει βάσει αυτού ο ΥΕ ώστε οι υποχρεώσεις αυτές να ατονούν και να παραμένουν ανεφάρμοστες όταν η ανταπόκριση και συμμόρφωση του ΥΕ σε αυτές απαιτεί υψηλά κόστη και συνεπάγεται αναποτελεσματική ανάλωση πόρων σε εργασίες και πράξεις που είναι αμφίβολο έως και απίθανο να αποφέρουν καρποφόρα αποτελέσματα. Κατ' αυτό τον τρόπο, μειώνεται το κόστος συναλλαγής για τον ΥΕ και αυτός αποδεσμεύεται και απελευθερώνεται από υποχρεώσεις που συνεπάγονται υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες και ειδικές περιστάσεις που προβλέπονται κάθε φορά στον ΓΚΠΔ αναποτελεσματική χρήση και κατανάλωση πόρων. Πιο συγκεκριμένα:

- Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 5 στοιχείο β) του ΓΚΠΔ⁵³, το δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων παραμένει ανεφάρμοστο και η παροχή από τον ΥΕ των οριζόμενων στις διατάξεις του ανωτέρω άρθρου πληροφοριών ατονεί όταν η ικανοποίηση του δικαιώματος ενημέρωσης και η παροχή τέτοιων πληροφοριών αποδεικνύεται αδύνατη ή θα συνεπαγόταν δυσανάλογη προσπάθεια. Η αδυναμία συνιστά μία απόλυτη κατάσταση καθώς κάτι είτε είναι εφικτό είτε ανέφικτο, δίχως να υπάρχουν άλλες πιθανές ενδιάμεσες καταστάσεις και διαβαθμίσεις⁵⁴.

- Σύμφωνα με το άρθρο 19 του ΓΚΠΔ, η υποχρέωση του ΥΕ περί γνωστοποίησης και ανακοίνωσης κάθε διόρθωσης ή διαγραφής προσωπικών δεδομένων ή περιορισμού της επεξεργασίας τους που διενεργείται σύμφωνα με το άρθρο 16, το άρθρο 17 παρ. 1 και το άρθρο 18 του ΓΚΠΔ σε κάθε αποδέκτη, στον οποίο γνωστοποιήθηκαν προσωπικά δεδομένα, δεν υφίσταται εάν αυτό αποδεικνύεται ανέφικτο ή εάν συνεπάγεται δυσανάλογη προσπάθεια. Η αποστολή είναι ανέφικτη όταν ο αποδέκτης δεν υφίσταται πλέον ή δεν είναι δυνατόν να εντοπιστεί, δηλαδή συντρέχει μία εκ των πραγμάτων αδυναμία ενώ δυσανάλογη προσπάθεια διαγιγνώσκεται όταν ο ΥΕ είναι υποχρεωμένος να επενδύσει δυσανάλογα σε χρόνο και χρήμα για να πραγματοποιήσει τη γνωστοποίηση συνδυαστικά με τη σημασία και τη βαρύτητα που διαθέτει η γνωστοποίηση για τα υποκείμενα των δεδομένων⁵⁵.

- Σύμφωνα με το άρθρο 34 παρ. 3 στοιχείο γ) του ΓΚΠΔ, η ανακοίνωση παραβίασης προσωπικών δεδομένων στο υποκείμενο των δεδομένων δεν απαιτείται όταν προϋποθέτει δυσανάλογες προσπάθειες από πλευράς του ΥΕ. Για την εξακρίβωση και διάγνωση του δυσανάλογου χαρακτήρα ενημέρωσης των υποκειμένων των δεδομένων, ο ΥΕ οφείλει κατ' ουσίαν να προβεί σε μια εκτίμη-

⁵² Βλ. Μ. Τσιμπρή, *Οικονομική ανάλυση του δικαίου: το επόμενο βήμα*, ΝοΒ 1989, σελ. 577.

⁵³ Σημειωτέον ότι καίτοι τόσο το άρθρο 13 όσο και το άρθρο 14 του ΓΚΠΔ ρυθμίζουν το δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων και την παροχή στο τελευταίο πληροφοριών, οι διατάξεις του άρθρου 14 του ΓΚΠΔ εφαρμόζονται όταν οι πληροφορίες δεν έχουν συλλεγεί από το υποκείμενο των δεδομένων ενώ οι διατάξεις του άρθρου 13 στην αντίθετη περίπτωση, ήτοι όταν οι πληροφορίες έχουν συλλεγεί από το υποκείμενο των δεδομένων. Στο άρθρο 13 δεν εισάγεται αντίστοιχη εξαίρεση.

⁵⁴ Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, WP 260 rev.01, *Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη διαφάνεια βάσει του κανονισμού 2016/679*, 11.04.2018, σελ. 37.

⁵⁵ Βλ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, *Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων*, ό.π., σελ. 66.

ση και ανάλυση κόστους-οφέλους, υπό την έννοια ότι προτού λάβει την απόφαση να απέχει από την παροχή πληροφόρησης, οφείλει να αξιολογήσει και να σταθμίσει αφενός μεν το κόστος, το οποίο ο ίδιος πρέπει να επωμιστεί και καταβάλλει σε περίπτωση ενημέρωσης και το όφελος που θα αποκομίσει σε περίπτωση αποχής από την παροχή σχετικής ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων, αφετέρου, δε, τις συνέπειες που θα επιφέρει η προκείμενη απόφασή του στα δικαιώματα και τις ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων. Εφόσον απαιτούνται δυσανάλογες προσπάθειες, θα μπορούσαν να εφαρμοστούν τεχνικές ρυθμίσεις ώστε ο ΥΕ να παρέχει ενημέρωση και να γνωστοποιεί πληροφορίες σε θιγόμενο πρόσωπο κατόπιν αιτήματός του⁵⁶.

Περαιτέρω, θεσπίζονται στον ΓΚΠΔ ορισμένες ελαφρύνσεις, διευκολύνσεις και εξαιρέσεις από τις υποχρεώσεις του ΥΕ, ακόμα και όταν η εκπλήρωση των υποχρεώσεων του βάσει του ΓΚΠΔ δεν απαιτεί δυσανάλογη προσπάθεια ή/και δεν αποδεικνύεται αδύνατη. Οι διευκολύνσεις και εξαιρέσεις αυτές αποσκοπούν στη μείωση του κόστους συναλλαγής του ΥΕ και είναι οι κάτωθι:

- Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 5 στοιχείο α) του ΓΚΠΔ, η υποχρέωση ενημέρωσης και παροχής πληροφοριών του ΥΕ στο υποκείμενο των δεδομένων δεν εφαρμόζεται όταν το υποκείμενο των δεδομένων διαθέτει ήδη όλες τις πληροφορίες. Πράγματι, εν τοιαύτη περιπτώσει ο σκοπός της υποχρέωσης παροχής ενημέρωσης έχει ήδη εκπληρωθεί και επιτευχθεί και ουδεμία δικαιολογική βάση και εύλογη αιτία συντρέχει για την παροχή πληροφοριών στο υποκείμενο των δεδομένων. Η πληροφόρηση είναι στην εν λόγω περίπτωση εξ ορισμού αναποτελεσματική.

- Σύμφωνα με το άρθρο 33 παρ. 4 του ΓΚΠΔ, επί παραβίασης προσωπικών δεδομένων, εφόσον δεν είναι δυνατόν να παρασχεθούν όλες οι πληροφορίες ταυτόχρονα, ο ΥΕ διαθέτει τη δυνατότητα και την ευχέρεια να παρέχει και να γνωστοποιήσει τις απαραίτητες προβλεπόμενες πληροφορίες στην εποπτική αρχή σταδιακά και τμηματικά αλλά χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση. Πρόκειται για μια διάταξη που διευκολύνει και ελαφρύνει προσωρινά μεν αλλά σημαντικά τον ΥΕ στην εκπλήρωση της υποχρέωσης γνωστοποίησης παραβίασης προσωπικών δεδομένων στην αρμόδια εποπτική αρχή και ως εκ τούτου μειώνει έστω και παροδικά τα κόστη συναλλαγής του.

- Κατ' εξαίρεση του γενικού κανόνα ότι η άσκηση και ικανοποίηση απάντων των δικαιωμάτων των φυσικών προσώπων πραγματοποιείται κατ' αρχήν ατελώς⁵⁷, στο άρθρο 12 παρ. 5 εδάφ. β' του ΓΚΠΔ εισάγεται ρήτρα καταχρηστικότητας, δυνάμει της οποίας ο ΥΕ, όταν τα αιτήματα του υποκειμένου των δεδομένων είναι προδήλως αβάσιμα ή υπερβολικά, ιδίως λόγω του επαναλαμβανόμενου χαρακτήρα τους, δύναται διαζευκτικά είτε να επιβάλλει την καταβολή εύλογου τέλους είτε να αρνηθεί να δώσει συνέχεια στο αίτημα⁵⁸. Επί παραδείγματι, το αίτημα πρόσβασης θεωρείται προδήλως αβάσιμο όταν προκύπτει εναργώς και επί τη βάσει μιας αντικειμενικής προσέγγισης ότι οι προϋποθέσεις του άρθρου 15 του ΓΚΠΔ δεν πληρούνται, ωστόσο δοθέντος του ότι υφίστα-

⁵⁶ Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, WP 250 rev.01, Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη γνωστοποίηση παραβιάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δυνάμει του κανονισμού 2016/679, 06.02.2018, σελ. 26.

⁵⁷ Υπό το προϊσχύσαν νομοθετικό καθεστώς προστασίας των προσωπικών δεδομένων, η άσκηση των δικαιωμάτων πρόσβασης και αντίρρησης συνεπαγόταν την παράλληλη καταβολή χρηματικού ποσού, το ύψος του οποίου, ο τρόπος καταβολής του και λοιπά σχετικά ζητήματα καθορίζονταν με απόφαση της ΑΠΔΠΧ βλ. Ε. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, *Προσωπικά Δεδομένα*, ό.π., σελ. 139 και 146.

⁵⁸ Βλ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, *Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων*, ό.π., σελ. 61.

νται ελάχιστα προαπαιτούμενα για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης, μάλλον καταλείπεται ένα πολύ στενό και περιορισμένο πεδίο εφαρμογής της συγκεκριμένης διάταξης⁵⁹. Η επιβολή ενός εύλογου τέλους συνιστά την πλέον πρόσφορη και ενδεδειγμένη λύση στις περιπτώσεις των υπερβολικών και όχι των προδήλως αβάσιμων αιτημάτων, ιδωμένη ως αντιστάθμισμα και επανόρθωση του διοικητικού κόστους που προκαλούν τα επαναλαμβανόμενα αιτήματα⁶⁰.

- Σε παρεμφερές πλαίσιο κινείται και η διάταξη του άρθρου 15 παρ. 3 εδάφ. β' του ΓΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία ο ΥΕ έχει τη δυνατότητα να επιβάλει την καταβολή εύλογου τέλους εφόσον το υποκείμενο των δεδομένων ζητήσει επιπλέον αντίγραφα των προσωπικών του δεδομένων που υποβάλλονται σε επεξεργασία. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι πρόκειται για μια εξειδίκευση της προρρηθείσης γενικώς ισχύουσας και εφαρμοστέας επί της άσκησης απάντων των δικαιωμάτων ρήτρας καταχρηστικότητας και για μια επιμέρους έκφασή της στο πεδίο του δικαιώματος πρόσβασης.

Επιπροσθέτως, ο ΓΚΠΔ θεωρεί επιβεβλημένο να συνεκτιμώνται σε αρκετές περιπτώσεις μεταξύ άλλων το κόστος εφαρμογής και η διαθέσιμη τεχνολογία αναφορικά με τα διάφορα μέτρα και τις πρωτοβουλίες που οφείλει να λαμβάνει ο ΥΕ με σκοπό τη διασφάλιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων προκειμένου να μην εξαναγκασθεί ο τελευταίος νομοθετικά να υποβληθεί σε εξαιρετικά υψηλές δαπάνες, οι οποίες ενδέχεται να αποδειχθούν αναποτελεσματικές. Υφίστανται προβλέψεις στον ΓΚΠΔ ώστε να αποφευχθεί το φαινόμενο να επωμίζεται ο ΥΕ ένα παράλογο υψηλό, αυξημένο και υπέρογκο κόστος για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που υπέχει. Το κόστος εφαρμογής και η διαθέσιμη τεχνολογία είναι δύο κρίσιμοι παράγοντες και ουσιώδεις παράμετροι που ασκούν επιρροή στην ενεργοποίηση των σχετικών υποχρεώσεων του ΥΕ καθώς επίσης και στο εύρος και την έντασή τους. Ειδικότερα:

- Σύμφωνα με το άρθρο 17 παρ. 2 του ΓΚΠΔ, η υποχρέωση του ΥΕ να ενημερώνει άλλους ΥΕ στους οποίους έχει κοινοποιήσει προσωπικά δεδομένα φυσικού προσώπου ότι το τελευταίο ζήτησε ως υποκείμενο των δεδομένων τη διαγραφή από αυτούς τυχόν συνδέσμων με τα δεδομένα του ή αντιγράφων ή αναπαραγωγών των δεδομένων του συναρτάται με τη διαθέσιμη τεχνολογία και το κόστος εφαρμογής.

- Σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 1 του ΓΚΠΔ, η υποχρέωση του ΥΕ για προστασία των προσωπικών δεδομένων ήδη από τον σχεδιασμό (*privacy by design*) και εξ ορισμού (*privacy by default*) εξαρτάται από ποικίλες παραμέτρους, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται το κόστος εφαρμογής και οι τελευταίες εξελίξεις της τεχνολογίας.

- Ομοίως, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 32 παρ. 1 του ΓΚΠΔ, για την υποχρέωση του ΥΕ και του εκτελούντος την επεξεργασία να λαμβάνουν και να εφαρμόζουν τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα επί σκοπώ διασφάλισης κατάλληλου επιπέδου προστασίας και ασφαλείας έναντι των κινδύνων από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων λαμβάνονται υπόψιν και αξιολογούνται μεταξύ διαφόρων παραγόντων το κόστος εφαρμογής και οι τελευταίες εξελίξεις της τεχνολογίας.

⁵⁹ Βλ. EDPB, *Guidelines 01/2022 on data subject rights - Right of access*, Version 2.0, 28.03.2023, σελ. 55-56

⁶⁰ Βλ. *Ibidem*, σελ. 59.

Περαιτέρω, ο ΓΚΠΔ περιέχει διατάξεις που ελαττώνουν το κόστος συναλλαγής τόσο για τα υποκείμενα των δεδομένων όσο και για τους ΥΕ. Σε αυτή την κατηγορία, εμπίπτουν οι εξής διατάξεις:

- Οι διατάξεις των άρθρων 37-39 του ΓΚΠΔ που διέπουν τον θεσμό του Υπεύθυνου Προστασίας Δεδομένων και ρυθμίζουν τα ζητήματα σχετικά με τον ορισμό, τη θέση και τα καθήκοντά του. Ο Υπεύθυνος Προστασίας Δεδομένων συνιστά βασική συνιστώσα και ακρογωνιαίο λίθο λογοδοσίας στο εγκαθιδρυθέν με τον ΓΚΠΔ σύστημα διακυβέρνησης δεδομένων, επιλύει προβλήματα, αίρει εμπόδια, διευκολύνει τη συμμόρφωση του ΥΕ με το κανονιστικό πλαίσιο προστασίας δεδομένων και αποτελεί τον μεσολαβητή και το σημείο επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων εμπλεκομένων και ενδιαφερόμενων προσώπων⁶¹. Δεν συνιστά απλά έναν εσωτερικό ελεγκτή αλλά του ανατίθεται ο ρόλος του «προσώπου επικοινωνίας» καθώς διευκολύνει την άσκηση των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων και συμβάλλει στη δημιουργία και ανάπτυξη ενός κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ των υποκειμένων των δεδομένων και του ΥΕ⁶². Έτσι, μειώνεται το κόστος συναλλαγών για τα υποκείμενα των δεδομένων διότι τα τελευταία συνεπικουρούνται κατά την άσκηση των δικαιωμάτων τους και εξοικονομούν χρόνο δεδομένου ότι δεν απαιτείται να αναζητούν σε ποιον θα απευθυνθούν για την άσκηση των δικαιωμάτων τους και πως θα πρέπει να τα ασκήσουν. Παράλληλα, η παροχή εξειδικευμένων συμβουλών και άρτιας ενημέρωσης στον ΥΕ από τον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων, η παρακολούθηση της συμμόρφωσης με τον ΓΚΠΔ από αυτόν και ο μεσολαβητικός του ρόλος στην επικοινωνία εντός της επιχείρησης ή του οργανισμού του ΥΕ, περιορίζει το κόστος συναλλαγής του τελευταίου. Επιπλέον, η υποχρέωση συνεργασίας του Υπεύθυνου Προστασίας Δεδομένων με την εποπτική αρχή και η επιβοήθηση του έργου της περιορίζει το κόστος συναλλαγής της τελευταίας.

- Οι διατάξεις των άρθρων 35 και 36 που ρυθμίζουν την Εκτίμηση Αντικτύπου Προστασίας Δεδομένων, που αποτελεί την εξέλιξη μιας ιδέας που πρωτοεμφανίσθηκε τη δεκαετία του 1970 και του γενικότερου θεσμού της εκτίμησης αντικτύπου που αναπτύχθηκε και ωρίμασε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000⁶³. Η διενέργεια Εκτίμησης Αντικτύπου είναι υποχρεωτική όταν ένα είδος επεξεργασίας ενδέχεται να επιφέρει υψηλό κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων (άρθρο 35 παρ. 1 του ΓΚΠΔ). Συνιστά ένα ανοικτό και επαναλαμβανόμενο σύνολο ενεργειών, στις οποίες οφείλουν να προβαίνουν οι ΥΕ σε περιπτώσεις επεξεργασιών υψηλού κινδύνου⁶⁴ και μια διαδικασία εμπέδωσης και απόδειξης συμμόρφωσης⁶⁵. Η εκπόνησή της επιτρέπει να καταστούν ορατά τα πλεονεκτήματα και τα μειο-

⁶¹ Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, WP 243 rev.01, Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τους υπεύθυνους προστασίας δεδομένων, 05.06.2017, σελ. 5-6.

⁶² Βλ. Β. Σωτηρόπουλο, Υπεύθυνος Προστασίας Δεδομένων, 2η έκδ., 2019, σελ. 324.

⁶³ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκη, *Η εκτίμηση αντικτύπου στην προστασία προσωπικών δεδομένων (Data Protection Impact Assessment). Δικαιοπολιτική θεώρηση ενός καινοτόμου εργαλείου προστασίας της ιδιωτικότητας στον 21ο αιώνα*, Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής 1/2020, σελ. 2-3, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).

⁶⁴ Βλ. Β. Ζορκάδη, «Εκτίμηση Αντικτύπου στην Προστασία Δεδομένων», σε: Λ. Κοτσαλής/Κ. Μενουδάκος (επιμ.), *Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων (GDPR), Νομική διάσταση και πρακτική εφαρμογή*, 2018, σελ. 247.

⁶⁵ Βλ. Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, WP 248 αναθ.01, Κατευθυντήριες γραμμές για την εκτίμηση του αντικτύπου

νεκτήματα άλλως το όφελος και το κόστος μιας συγκεκριμένης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και με αυτό τον τρόπο να ληφθεί μια οικονομικά αποτελεσματική απόφαση ως προς την πραγματοποίηση ή μη της επίμαχης επεξεργασίας. Πάντως, η εκτίμηση επιπτώσεων δεν πρέπει να ταυτίζεται με την ανάλυση κόστους και οφέλους⁶⁶. Εν πάση περιπτώσει, η ανάλυση κανονιστικών επιπτώσεων, η οποία συνιστά ένα πολύ καλό παράδειγμα εύστοχης χρήσης της ΟΑΔ τόσο εκτός όσο και εντός της ΕΕ, συμβάλλει καθοριστικά στη λήψη αποτελεσματικών αποφάσεων, εφαρμόζεται ευρέως και με ολοένα αυξανόμενους ρυθμούς, αξιοποιεί τα εργαλεία της ΟΑΔ, λαμβάνει υπόψιν εμπειρικά δεδομένα και υπολογίζει το προσδοκώμενο κόστος και όφελος σε πολλαπλά επίπεδα (κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντολογικό)⁶⁷.

Στην αποτελεσματική προστασία των προσωπικών δεδομένων συμβάλλει ουσιωδώς και η ΑΠΔΠΧ, η οποία με τις αποφάσεις που εκδίδει και τη διοικητική πρακτική που ακολουθεί δύναται να αίρει εμπόδια και να μειώνει το κόστος συναλλαγής τόσο για τον ΥΕ όσο –και κατά μείζονα λόγο– για το υποκείμενο των δεδομένων. Έτσι, παράδειγμα μείωσης του κόστους συναλλαγής για τον ΥΕ από τη νομολογία της Αρχής συνιστά η κρίση της ότι η υποχρέωση ανακοίνωσης της παραβίασης προσωπικών δεδομένων στο υποκείμενο των δεδομένων δεν υφίσταται ακόμα και αν συντρέχει κίνδυνος για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του όταν οι ενέργειες στις οποίες είναι δυνατόν να προβεί για την αποτροπή των κινδύνων που προκλήθηκαν από την αποκάλυψη των δεδομένων προκειμένου να προστατευτεί είναι περιορισμένες⁶⁸.

Αναφορικά με τα υποκείμενα των δεδομένων, χαρακτηριστικό πεδίο στο οποίο έχουν εξαλειφθεί εμπόδια και έχει περιοριστεί το κόστος συναλλαγής μέσω της ερμηνείας και εφαρμογής των οικείων νομικών διατάξεων και των κανόνων δικαίου στις οποίες προβαίνει η ΑΠΔΠΧ είναι το δικαίωμα πρόσβασης. Ειδικότερα, η ελληνική εποπτική αρχή στη συναφή νομολογία της επί του δικαιώματος πρόσβασης έχει κρίνει μεταξύ άλλων ότι:

- Ο ΓΚΠΔ δεν θέτει προϋποθέσεις για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης, η οποία συνδέεται με τη δυνατότητα του υποκειμένου να έχει επίγνωση της επεξεργασίας και να επαληθεύει τη νομιμότητά της και δεν έχει σημασία για ποιον σκοπό το υποκείμενο των δεδομένων προβαίνει

σχετικά με την προστασία δεδομένων (ΕΑΠΔ) και καθορισμός του κατά πόσον η επεξεργασία «ενδέχεται να επιφέρει υψηλό κίνδυνο» για τους σκοπούς του κανονισμού 2016/679, 04.10.2017, σελ. 5.

⁶⁶ Βλ. Γ. Δελλή, *Δήμος και Αγορά*, ό.π., σελ. 201-202.

⁶⁷ Βλ. Σ. Ναλμπαντίδου/Α. Χατζή, *Η Ανάλυση Επιπτώσεων των Κανονιστικών Ρυθμίσεων*, ΕφΔΔ 1/2008, σελ. 36.

⁶⁸ ΑΠΔΠΧ 54/2021, σκ. 21· ΑΠΔΠΧ 58/2022, σκ. 9. Στην πρώτη περίπτωση, η παραβίαση προσωπικών δεδομένων συνίστατο στην παράνομη διαβίβαση ιατρικής βεβαίωσης εργαζόμενου σε ΔΟΥ σε σύλλογο εργαζομένων. Η Αρχή θεώρησε ότι η μόνη δυνατότητα που καταλείπονταν στον καταγγέλλοντα, ο οποίος αμέσως μετά την πληροφόρησή του για την εν λόγω παραβίαση υπέβαλε αίτημα στο αρμόδιο τμήμα της ΑΑΔΕ και έλαβε σχετική απάντηση, ήταν να ασκήσει το δικαίωμα διαγραφής του και να υποβάλει καταγγελία στην ΑΠΔΠΧ. Στη δεύτερη περίπτωση, η παραβίαση συνίστατο στην αποστολή από την ΑΑΔΕ των εκκαθαριστικών σημειωμάτων του καταγγέλλοντος σε φάκελο με παράθυρο/θυρίδα από όπου ήταν ορατά περισσότερα προσωπικά δεδομένα από όσα ήταν αναγκαία για την αποστολή των φακέλων και την ταυτοποίηση του παραλήπτη και ως εκ τούτου σημειώθηκε παραβίαση της εμπιστευτικότητας (απορρήτου) εξαιτίας της ενδεχόμενης μη εξουσιοδοτημένης αποκάλυψης και λήψης γνώσης των προσωπικών του δεδομένων από μη εγκεκριμένα πρόσωπα. Εντούτοις, ο καταγγέλλων τελούσε ήδη εν γνώσει του περιστατικού παραβίασης και είχε ήδη εναντιωθεί στην επίμαχη επεξεργασία και ως εκ τούτου οι ενέργειες στις οποίες μπορούσε να προβεί για να προστατευτεί από τυχόν δυσμενείς επιπτώσεις της παραβίασης ήταν εκ των πραγμάτων περιορισμένες.

στην άσκησή του⁶⁹. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε παρόμοια κατεύθυνση κινείται και η νομολογία του ΔΕΕ, κατά την οποία η άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης δεν μπορεί να υπόκειται σε προϋποθέσεις που δεν προβλέπονται ρητώς από τον νομοθέτη της Ένωσης⁷⁰.

- Για την ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης δεν απαιτείται η επίκληση έννομου συμφέροντος εκ μέρους του φυσικού προσώπου, αφού το έννομο συμφέρον (έστω και ηθικό) του υποκειμένου να λάβει γνώση πληροφοριών που το αφορούν και οι οποίες έχουν καταχωρισθεί σε αρχείο που τηρεί ο ΥΕ θεωρείται δεδομένο, ενυπάρχει και αποτελεί τη βάση του δικαιώματος πρόσβασης⁷¹.

- Για την ικανοποίηση του αιτήματος πρόσβασης το υποκείμενο των δεδομένων δεν υπέχει υποχρέωση να παραθέσει, να εξηγήσει, να μνημονεύσει και να επικαλεστεί τους λόγους για τους οποίους επιθυμεί την άσκηση του δικαιώματός του⁷² ενώ δεν προϋποτίθεται ούτε διαμεσολάβηση⁷³.

- Το δικαίωμα πρόσβασης δεν απαιτείται να περιβληθεί συγκεκριμένο τύπο ή να ασκηθεί με πανηγυρικό τρόπο⁷⁴.

- Ο ΥΕ οφείλει να ανταποκρίνεται και να απαντά στο αίτημα πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων με πληρότητα και ορθότητα και δίχως αοριστίες και υπεκφυγές⁷⁵.

- Το δικαίωμα πρόσβασης που κατοχυρώνεται στο δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων και η συνακόλουθη αξίωση του ατόμου να λάβει αντίγραφο των προσωπικών του δεδομένων που έχουν υποστεί επεξεργασία είναι ευρύτερα του δικαιώματος επίδειξης εγγράφων που θεσπίζεται στο αστικό δίκαιο και ερείδεται ειδικότερα στα άρθρα 450-451 του ΚΠολΔ και στο άρθρο 902 του ΑΚ και η τελεσίδικη απόρριψη από τα πολιτικά δικαστήρια του αιτήματος επίδειξης εγγράφων δεν αποκλείει την ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης βάσει των διατάξεων του δικαίου προστασίας προσωπικών δεδομένων⁷⁶. Τα δύο εν θέματι δικαιώματα στηρίζονται σε διαφορετικές νομικές βάσεις και έκαστη εξ αυτών παρέχει διαφορετική νομική προστασία⁷⁷.

- Ο ΥΕ υπέχει υποχρέωση ικανοποίησης του δικαιώματος πρόσβασης δίχως να ενδιαφέρεται και να ερευνά τα κίνητρα του υποκειμένου των δεδομένων και ουδόλως δύναται να απαλλαχθεί από την εν θέματι υποχρέωση ή να ανταποκριθεί κατά το δοκούν και κατ' επιλογήν στο «ουσιαστικό σκέλος του αιτήματος» του υποκειμένου⁷⁸.

- Για την ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης δεν τίθεται εκ του νόμου ως προϋπόθεση η προηγούμενη προσωπική γνωριμία του υποκειμένου των δεδομένων με τον εκάστοτε ΥΕ⁷⁹.

- Η μη ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης εξαιτίας επικαλούμενης από τον ΥΕ μη εξοι-

⁶⁹ ΑΠΔΠΧ 1/2022, σκ. 3.

⁷⁰ ΔΕΕ, C-307/22, FT (*Copies du dossier médical*), σκ. 51.

⁷¹ ΑΠΔΠΧ 23/2020, σκ. 5· ΑΠΔΠΧ 2/2020, σκ. 1· ΑΠΔΠΧ 195/2014, σκ. 5· ΑΠΔΠΧ 193/2014, σκ. 5· ΑΠΔΠΧ 172/2014, σκ. 1· ΑΠΔΠΧ 149/2014, σκ. 1· ΑΠΔΠΧ 98/2014, σκ. 1· ΑΠΔΠΧ 72/2013, σκ. 1· ΑΠΔΠΧ 71/2013, σκ. 6.

⁷² ΑΠΔΠΧ 16/2017, σκ. 3.

⁷³ ΑΠΔΠΧ 37/2022, σκ. 2· ΑΠΔΠΧ 26/2021, σκ. 2.

⁷⁴ ΑΠΔΠΧ 42/2022, σκ. 8· ΑΠΔΠΧ 36/2021, σκ. 7 και 14.

⁷⁵ ΑΠΔΠΧ 1/2005.

⁷⁶ ΑΠΔΠΧ 57/2004, σκ. 2· ΑΠΔΠΧ 54/2007.

⁷⁷ ΑΠΔΠΧ 16/2009, σκ. 2.

⁷⁸ ΑΠΔΠΧ 36/2023, σκ. 6.

⁷⁹ ΑΠΔΠΧ 37/2022, σκ. 11.

κείωσής του στον χειρισμό ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας δεν ευσταθεί καθώς ουδεμία τέτοια εξαίρεση από τις υποχρεώσεις συμμόρφωσης προβλέπεται από τις διατάξεις του ΓΚΠΔ⁸⁰.

- Η αξίωση του ΥΕ να υποβάλλεται και να περιέρχεται εις γνώση του ένα σαφές αίτημα πρόσβασης με συγκεκριμένο και μόνον τύπο είναι αδικαιολόγητη και άστοχη διότι αφενός μεν προσεγγίζει το δικαίωμα πρόσβασης με έναν εξαιρετικά φορμαλιστικό και τυπολατρικό τρόπο, αφετέρου, δε, δυσχεραίνει και παρεμποδίζει την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος ενώ ο ΥΕ κατά τη ρητή και ακριβή πρόβλεψη του άρθρου 12 παρ. 2 του ΓΚΠΔ οφείλει να διευκολύνει την άσκηση εν γένει των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων και ειδικότερα και του δικαιώματος πρόσβασης⁸¹.

- Οι τυποποιημένες φόρμες που χρησιμοποιούν οι ΥΕ για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης μολονότι πράγματι διευκολύνουν την αναγνώριση ενός δικαιώματος πρόσβασης, απλώς ενθαρρύνουν τα φυσικά πρόσωπα να τις χρησιμοποιούν, δίχως, όμως, να επιβάλλουν ως υποχρεωτική τη χρήση τους και να εξαρτάται από τη χρήση των τυποποιημένων φορμών το κύρος, η ισχύς και εν γένει η νομιμότητα της άσκησης του δικαιώματος πρόσβασης διότι το αίτημα πρόσβασης μπορεί να υποβληθεί καθ' οποιονδήποτε άλλον πλην της τυποποιημένης φόρμας τρόπο, όπως επί παραδείγματι μέσω επιστολής, μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή προφορικά⁸².

- Από καμία διάταξη του ΓΚΠΔ και της εθνικής νομοθεσίας περί προστασίας των δεδομένων δεν προβλέπεται η πρόσκαιρη αναστολή των σχετικών προθεσμιών και υποχρεώσεων ικανοποίησης των δικαιωμάτων των φυσικών προσώπων λόγω έκτακτων συνθηκών, όπως επί παραδείγματι αυτών που δημιουργήθηκαν από την πανδημία του κορωνοϊού ενώ συνιστά υποχρέωση του ΥΕ να τεκμηριώνει εσωτερικά τους λόγους καθυστέρησης ή μη ικανοποίησης των ασκηθέντων δικαιωμάτων⁸³.

Εν τέλει, στην καθοριστική μείωση του κόστους συναλλαγών συνετέλεσε και η επιλογή του κοινοτικού νομοθέτη τόσο να απαλείψει την υποχρέωση γνωστοποίησης της επεξεργασίας από τους ΥΕ στην εποπτική αρχή όσο και να καταργήσει την υποχρέωση της τελευταίας να δίδει άδεια για επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων.

Τούτων λεχθέντων, οι προπαρατεθείσες διατάξεις και ρυθμίσεις του ΓΚΠΔ και οι προαναφερθείσες ερμηνευτικές κρίσεις και παραδοχές της ΑΠΔΠΧ συνιστούν χαρακτηριστικά και αντιπροσωπευτικά παραδείγματα του γεγονότος ότι το δίκαιο δύναται να επιτελέσει αξιόλογο έργο ως εργαλείο και μέσο μείωσης κόστους συναλλαγών και δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται αποκλειστικά ως πηγή πρόκλησης συναλλακτικών εξόδων. Ο ΓΚΠΔ και η ΑΠΔΠΧ ανταποκρίνονται θετικώς και συμμορφώνονται στη δεοντολογική υπόδειξη του θεωρήματος του Coase περί μείωσης του κόστους συναλλαγών. Τοιουτοτρόπως, επαληθεύεται και επιβεβαιώνεται –εν μέρει τουλάχιστον– η κρίση ότι ο ΓΚΠΔ εγκαινίασε μία νέα μορφή δημόσιας ρύθμισης, η οποία εμπνέεται από τα πορί-

⁸⁰ ΑΠΔΠΧ 26/2021, σκ. 15. Στη συγκεκριμένη απόφαση, ιατρός πρόβαλε τον ισχυρισμό ότι δεν ήταν σε θέση να ικανοποιήσει το αίτημα πατέρα να αποκτήσει πρόσβαση σε ιατρικά δεδομένα του ανήλικου τέκνου του δια της αποστολής τους με μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ο οποίος κρίθηκε απορριπτέος ως αβάσιμος.

⁸¹ ΑΠΔΠΧ 22/2023, σκ. 7.

⁸² ΑΠΔΠΧ 19/2022, σκ. 10.

⁸³ ΑΠΔΠΧ 19/2022, σκ. 11.

σματα και τις αρχές της ΟΑΔ και μάλιστα επί ενός πεδίου που αφορά πρωτίστως και προεχόντως την προσωπική κατάσταση των ατόμων και δευτερευόντως την αγορά⁸⁴. Σε εγχώριο, δε, επίπεδο, το συγκεκριμένο γεγονός είναι ελπιδοφόρο, αισιόδοξο και διαθέτει αυξημένη βαρύτητα και σημασία αν αναλογισθεί κάποιος ότι η Ελλάδα παρουσιάζει ένα από τα υψηλότερα κόστη συναλλαγών στην ΕΕ και στον ΟΟΣΑ⁸⁵.

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Παρεκτός του Θεωρήματος του Coase, το οποίο σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν παραπάνω τυγχάνει εφαρμογής σε αμφότερες τις εκδοχές του επί του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων, τα βασικά εργαλεία και οι θεμελιώδεις αρχές της επιστήμης των οικονομικών και κατά κύριο λόγο του κλάδου της μικροοικονομικής δύναται να εφαρμοστούν ευχερώς στο πεδίο της προστασίας προσωπικών δεδομένων. Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο και συμπτωματικό ότι έχουν αναδυθεί ως επιμέρους κλάδοι της οικονομικής ανάλυσης τα οικονομικά της ιδιωτικότητας (*economics of privacy*) και τα οικονομικά των (προσωπικών) δεδομένων (*economics of (personal) data*), τα οποία συνεχώς εξελίσσονται και αναπτύσσονται⁸⁶. Περαιτέρω, ο ΓΚΠΔ, που συνιστά το κεφαλαιώδες νομοθέτημα προστασίας προσωπικών δεδομένων στην ΕΕ και στα κράτη μέλη, εμφορείται από οικονομική λογική, η οποία δεν είναι πάντοτε έμμεση και αφανής, όπως προκύπτει από τη δυνατότητα ευχερούς εφαρμογής του Θεωρήματος του Coase.

Σε γενικότερο και ευρύτερο της προστασίας προσωπικών δεδομένων επίπεδο, η σύμπραξη και η συνεργασία της επιστήμης του δικαίου και της επιστήμης των οικονομικών κρίνεται όχι μόνο εφικτή αλλά και επιβεβλημένη. Ακόμα και αν δεν υπάρχει ομοφωνία γύρω από τον ορισμό και τους σκοπούς του δικαίου, η πλειονότητα των νομικών θα συμφωνούσε αφενός ότι στη στοχοθεσία του δικαίου ανήκει αδιαμφισβήτητα και η επίτευξη της κοινωνικής ευημερίας, αφετέρου ότι το δίκαιο (ανεξαρτήτως στοχοθεσίας) οφείλει να είναι αποτελεσματικό⁸⁷. Με τις έννοιες της αποτελεσματικότητας και της ευημερίας καταπιάνεται πρωτίστως η οικονομική επιστήμη.

Ο ορισμός, δε, της ευημερίας οφείλει να είναι σύνθετος και ευρύς, δηλαδή να συμπληρώνεται από ποιοτικούς και διανεμητικούς στόχους κοινωνικού χαρακτήρα ώστε να μην ταυτίζεται με τη μεγιστοποίηση του πλούτου⁸⁸. Η ΟΑΔ συνιστά μια γνήσια επιστημονική θεωρία δικαίου, η οποία

⁸⁴ Βλ. Γ. Δελλή, *Για μια αποτελεσματική δημόσια προστασία των προσωπικών δεδομένων: ο «θαυμαστός καινούργιος κόσμος» του Κανονισμού (ΕΕ) 679/2016*, ΕφημΔΔ 1/2017, σελ. 3.

⁸⁵ Για την κατάταξη της Ελλάδας βάσει του κόστους συναλλαγών στις οικείες λίστες της ΕΕ και του ΟΟΣΑ με παράθεση παραδειγμάτων βλ. Π. Μαντζούφα, *Επιπτώσεις της κακής νομοθέτησης στα Θεμελιώδη Δικαιώματα των πολιτών και στην Οικονομία*, ΕφημΔΔ 5/2017, σελ. 562-564.

⁸⁶ Για τα οικονομικά της ιδιωτικότητας και για τα οικονομικά των προσωπικών δεδομένων βλ. όλως ενδεικτικώς από την πλούσια βιβλιογραφία αντί άλλων Α. Acquisti/C. Taylor/L. Wagman, *The Economics of Privacy*, *Journal of Economic Literature* 54(2), σελ. 442-492, Sloan Foundation Economics Research Paper No. 2580411, 08.03.2016, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).

⁸⁷ Βλ. Α. Χατζή, *Ο θανατηφόρος συνδυασμός (Όταν το δίκαιο συνάντησε τα οικονομικά)*, 19.07.2008, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).

⁸⁸ Βλ. Γ. Δελλή, *Κρατικός παρεμβατισμός, οικονομική ανάλυση του δικαίου και οργάνωση των υπηρεσιών γενικού συμφέροντος. Από την «αγοραφοβική» παρέμβαση στην απελευθέρωση και από τη νεοφιλελεύθερη αποχή του κράτους στην «αναρρύθμιση» των οικονομικών δραστηριοτήτων*, ΤοΣ 1/2009, σελ. 50.

επαναπροσδιορίζει τη νομική επιστήμη και προσφέρει καινούργιες ερευνητικές προκλήσεις και προοπτικές⁸⁹. Εξ αυτού, πάντως, δεν συνεπάγεται ότι μπορεί ως θεωρία να αξιώσει αποκλειστικότητα ισχύος και να θεωρηθούν τα πορίσματά της ως απόλυτα αξιώματα διότι εν τοιαύτη περιπτώσει η δικαιοσύνη θα υποβιβάζοταν και θα εκλαμβάνοταν ως μια αμιγώς οικονομική αξία⁹⁰.

Καταληκτικά, η οικονομική ανάλυση του ΓΚΠΔ και γενικότερα του κλάδου της προστασίας προσωπικών δεδομένων είναι πολύτιμη για έναν ακόμη λόγο: διότι καταδεικνύει τα οφέλη και τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από τη διεπιστημονική προσέγγιση και εξέταση των δικαιικών πεδίων, φαινομένων και θεσμών⁹¹ και συνακόλουθα συμβάλλει στη κατάρριψη της σφαλερής πεποίθησης ότι το δίκαιο είναι ένα κλειστό και αυτόνομο σύστημα, το οποίο είναι ικανό να δρα, να λειτουργεί και να εξελίσσεται τελείως αποκομμένο και απομονωμένο από τις υπόλοιπες επιστήμες και από την περιρρέουσα κοινωνική, πολιτική, πολιτισμική και οικονομική ατμόσφαιρα. □

⁸⁹ Βλ. Π. Γέμτο, *Οι θεωρητικές βάσεις της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου*, ΝοΒ 1999, σελ. 12-13.

⁹⁰ Βλ. Μ. Σταθόπουλο, *Γενικό Ενοχικό Δίκαιο*, 5η έκδ., 2018, σελ. 21-24.

⁹¹ Για τα οφέλη που προσφέρει η διεπιστημονικότητα στο δίκαιο βλ. Α. Τσαούση, *Διεπιστημονικότητα και Νομική Επιστήμη*, *Culture and research* 4/2015, σελ. 65-100, διαθέσιμο στο [link](#) (τελευταία πρόσβαση 13.12.2024).